

Justis- og Politidepartementet
Innvandringsavdelingen
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Deres ref.: 201105084

Vår ref.: tau/2012

Dato: 13/1-2012

Høringsuttalelse NOU 2011: 10 I velferdsstatens venterom

Vi viser til Justis- og politidepartementets høringsbrev, og takker for anledningen til å gi våre kommentarer.

Innledning

Norsk Folkehjelp synes det er positivt og viktig at organiseringen av norsk mottakssystem gjennomgås. Vi har drevet asylmottak i 23 år, og driver per i dag ti mottak over hele landet, blant annet hovedankomsttransitten på Refstad. For Norsk Folkehjelp er det å ta imot mennesker på flukt en viktig del av vårt humanitære arbeid i Norge. Det er ingen tvil om at det er et stort behov for nytenkning omkring mottaksapparatet, både for å tilby fleksibel kapasitet, og for en best mulig ivaretagelse av mennesker på flukt. Mange tilbringer flere år av sitt liv i asylmottak.

Det er tre prinsipielle utfordringer som vi har lyst til å understreke allerede innledningsvis.

For det første ønsker vi å peke på en tendens som vi mener er bekymringsfull, og som preger mye av tenkningen på asylfeltet. En rekke tiltak og systemer er myntet på kontroll for å hindre at personer kommer til Norge for å søke asyl. Et eksempel på slike tiltak er store innsparinger innen mottaksdrift for å gjøre mottak så lite attraktive som mulig. Dersom man spør beboerne på våre mottak vil det gjengse svaret være «jeg kom ikke til Norge for å bo på mottak». Norsk Folkehjelp er glad for at utvalget på en rekke områder har trukket frem viktigheten av andre hensyn. Utvalget peker på risikoen med for liten oppmerksomhet på sosial- og velferdspolitik i asylmottakene. Dette med bakgrunn i at mottakene, forvaltningsmessig, er en del av den politiske innvandringsreguleringen. Vi støtter at mottak blir sett på som en del av et velferdstilbud, noe som er mer hensiktsmessig både i et bruker og i et ressursperspektiv. Tilgang til arbeidstillatelse er et annet område der denne tenkningen gjør seg gjeldende. Myndighetenes eksplisitte bekymring over den såkalte “pull-effekten” av et mer liberalt arbeidsregelverk, står i kontrast til målet om at asylsøkeren i størst mulig grad skal være selvhjulpne i dagliglivet. Klientifisering er ikke bare til hinder for integreringen, men bryter

på mange måter med et grunnleggende syn på menneskets rolle i forhold til velferdsstaten.

For det andre mener vi at anbudssystemer i helse og velferdsområdet er ekstremt problematisk. Konkurransetsetting og anbudsregimer preger som kjent også mottaksdriften og setter tunge begrensinger for hva frivillige organisasjoner egentlig kan gjøre på dette området innen dagens rammer. Konkurransen medfører at enkelte kommersielle eiere har store profittuttak, misbruk av asylsøkere som arbeidskraft og press på kvaliteten. Frivillige organisasjoner som lønner sine ansatte anstendig og med pensjonsrettigheter utkonkurreres lett av aktører med svært dårlige lønnsforhold for sine ansatte. Det finnes heller ingen særlig mulighet til å gi rom for det som er frivillig sektors styrke, nemlig å bidra til aktivitet i områdene rundt mottak, m.m. Dette undergraver at frivillige organisasjoner kan gjøre en jobb på dette området. På politisk plan gis det uttrykk for at man ønsker frivillige organisasjoner på dette ”markedet” på grunn av vår særegne karakter og bidrag. I praksis motarbeides imidlertid dette på grunn av manglende rammer, eksisterende anbudsregime m.m.

Norsk Folkehjelp mener videre at mottakene med fordel kan bli sett på som en lokal inkluderingsarena. Derfor støtter Norsk Folkehjelp også utvalgets forslag om å overføre ansvaret for de ordinære mottakene til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Asylsøkere har sitt første møte med det norske lokalsamfunnet i mottakene. Den måten de blir mottatt på der er viktig for opplevelsen av en positiv integreringsprosess. Som psykiateren Sverre Varvin uttrykker det; “ Måten folk blir tatt imot på har ofte større betydning enn de traumer de har opplevd”. Det finnes i dag over 130 mottak over hele landet som kan gi et verdifullt bidrag inn i det lokale integreringsarbeidet. Det gjelder innenfor informasjonsarbeid, holdningsskapende arbeid, og som tilretteleggere og bidragsytere til mangfoldige møteplasser. Dette vil kunne styrke både lokalt kulturliv, idrett og organisasjonsliv.

Samlet sett mener vi at innen dagens asyl- og mottaksregime er ekstremt krevende for frivillige organisasjoner å operere i. Det legger heller ikke grunnen for god integreringsstrategi eller returstrategi. Økte investeringer på dette området vil på lengre sikt kunne spare samfunnet og den norske stat for store kostnader innenfor integreringsområdet og returområdet.

I det følgende vil vi kommentere enkelte kapitler.

Del III. Mottakssystemets organisering og rammer

12. Plassering i forvaltningen

Utvalget foreslår at ansvaret for de ordinære mottakene plasseres til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Norsk Folkehjelp støtter utvalgets konklusjon og er enig i vurderingen om at mottakssystemets forvaltningsmessige plassering på reguleringssiden/kontrollsidan av innvandringspolitikken medfører en risiko for at det blir for liten oppmerksomhet på sosial- og velferdspolitiske forhold.

13.3 Økonomiske ytelser til mottaksbeboere.

Beboere på mottak mottar støtte etter Reglement for økonomisk hjelp til personer i statlig mottak. Ytelsene differensieres bl.a. etter hvilken status asylsaken til den enkelte beboer har, og hvorvidt beboeren er voksen eller barn. Pengene skal dekke daglige utgifter til mat, klær, reise, legebesøk, medisiner og lignende. Det er adgang til å søke om tilleggsytelser ved særskilte behov som for eksempel til briller, spesielt høye helseutgifter og tannbehandling.

Det kan gis enkelte særskilte ytelser etter en individuell vurdering. Utbetalinger og eventuelle trekk i økonomiske ytelser til beboere i mottak forvaltes av de ulike mottakene. Utvalget har sammenlignet ytelsene med de veiledende satsene for sosialhjelp. For en husholdning med et par og to barn får beboere på mottak 8.360 kr pr måned, mens sosialhjelpssatsene ligger på 15.505 kr.

For beboere med reduserte satser, slik som beboere med endelig avslag på asylsøknaden, eller de under Dublin-forordningen får redusert beløp, henholdsvis kr. 1.910,- og kr 2.236,-. Dette beløpet dekker ikke en gang matutgiftene.

Mangelfullt kosthold som resultat av de økonomiske satsene.

Norsk Folkehjelp har lenge fått tilbakemelding fra mottaksansatte og asylsøkere om at pengene ikke strekker til og at det er vanskelig å spise sunt og riktig med dagens pengereglement. Når det gjelder personer under Dublin-forordningen og personer med endelig avslag får vi tilbakemelding om at de faktisk sulter. En del av disse beboerne benytter seg av tilbud om matutdeling i regi av ulike humanitære og kristne organisasjoner.

Det er også store geografiske ulikheter. Det er stor forskjell på hvor man handler i landet med hensyn til pris. Asylsøkere som bor i nærheten av de store byene opplever for eksempel betraktelig billigere grønnsaker og frukt enn de som bor på mottak i mer grisgrendte strøk. De har også et langt større utvalg og har også lettere for å finne produkter som mer harmoniserer med mat de er vant til fra hjemlandet.

I følge de statlige ernæringsrådene er frukt og grønnsaker svært viktig. Mulighetene for asylsøkere til å følge disse rådene er svært vanskelig med dagens pengesystem. Videre er det slik at det hos visse innvandrergupper er det registrert overhyppighet av fedme, diabetes, dårlig tannstatus og mangel på vitamin D og jern. Det er dermed ekstra viktig at de settes i stand til å kunne ta vare på sin egen helse allerede ved ankomst til landet og den første perioden.

- Norsk Folkehjelp mener at disse satsene er for lave og at måten de er differensiert på slår uheldig ut for både asylsøkere og for driften av mottaket. Dette undergraver helse og velferd, samtidig som det ikke bidrar til at folk reiser hjem når de har fått avslag.

Forskjell i utbetaling skaper uro på mottakene

Alle ordinære mottak har en sammensetning av beboere av ulike kategorier. I tillegg til asylsøkere med sak til behandling eller positivt vedtak, bor både personer under Dublin-forordningen og personer med endelig negativt vedtak i mottakene.

Mottakene erfarer at det er stor forskjell i evnen til livsutfoldelse hos de som har fulle og de som har reduserte ytelser. Vi ser en klar sammenheng mellom økonomi og evnen til å nyttiggjøre seg tilbud og nettverk i lokalsamfunnet hos den enkelte beboer. Mottaksansatte rapporterer at "Dublinere" og beboere med avslag isolerer seg i mottaket i mye større grad enn andre beboere. De ser ut til å være spesielt sårbare i forhold til psykiske lidelser, og viser ofte aggressiv atferd. Beboere fra disse gruppene gir ofte selv uttrykk for en monoton og innholdsløs hverdag.

- Norsk Folkehjelp ber om at asylsøkere sikres samme levekår som sosialstønadsmottakere, og at det gis likt beløp til alle beboere, uansett status i asylsaken.

14. Etablering av mottak

De store svingningene i antallet asylsøkere fra år til år medfører store utfordringer. Sammen med anbudssystemet fører dette til en manglende stabilitet for drift og planlegging av videre arbeid. Alle mottak kan i prinsippet legges ned når som helst, og på kort varsel. Året etter kan behovet for behovet for nye mottaksplasser oppstå. Dagens manglende forutsigbarhet er også et hinder for investeringer i infrastruktur.

Norsk Folkehjelp mener at mottakene må få lengre kontrakter og styrkede rammer for å kunne tilby beboerne bedre tjenester.

14.4 Upprioritert tjenester og anskaffelsesprosedyrer.

Utvalget har beskrevet de ulike sidene ved anskaffelsesprosedyrene, hvilke regelverk som gjelder og hvordan Fornyelses, administrasjon og kirke departementet forholder seg til dette regelverket. Utvalget har ikke diskutert konsekvensene av anbudssystemet og anbudsprosessen som sådan. Imidlertid er det verdt å merke seg at ingen av de andre landene som utvalget har sett nærmere på konkurranseutsetter mottak slik som det gjøres i Norge. Som driftsoperatør ser vi at anbudsprosessen henger sammen med både organiseringen av mottakstilbudet og hvilke driftsoperatører som opererer i mottakssystemet. Under ønsker vi å gjengi noen konkrete tilbakemeldinger fra våre mottak som er midt i disse prosessene, for å belyse noen av utfordringene.

Eksempel på anbudsprosessen ved et sentralisert mottak.

På grunn av anbudsprosessen ved Veumaleen asylmottak har alle ansatte fått oppsigelsesvarsel. Dersom mottaket ender opp med å tape anbudet vil dette ha en effekt på mottakets innholdsmessige og faglige virke som i løpet av 10 år har bygget opp en solid faglig kompetanse, avgjørende tillitsrelasjoner med nærmiljøet og nødvendige nettverk. I tillegg er den menneskelige kostnaden stor ved at 160 beboere vil måtte flyttes rundt til andre steder. For mange barn som har vært på mottaket i flere år (også de som har fått innvilget opphold og venter på bosetting), vil dette innebære nok en belastning å bli revet opp fra nærmiljø, skole/barnehage. De samfunnsmessige kostnadene for å reetablere mottak og “re-integrere” mennesker synes å være fraværende i vurderingene som gjøres.

Eksempel på anbudsprosessen ved et desentralisert mottak.

Som følge av at et opphør av avtalen med UDI for Husebyparken mottak i Farsund må 30 boenheter/hus sies opp. Som mottaksoperatør vil vi delta på en ny anbudsprosess. Vinner vi anbudet vil vi måtte leie boligmasse på ny. Denne prosessen vil innebære en rekke usikkerhetsmomenter, tillegg til kostnadene for å delta i anbudsrundene. Blant annet vil det være usikkert om en utleier ønsker å forholde seg til en slik uforutsigbarhet. Vi vil også kunne regne med høyere leiekostnader som et resultat av denne uforutsigbare situasjonen. Beboerne må eventuelt flyttes til andre boliger.

- Norsk Folkehjelp støtter utvalgets konklusjon om at anskaffelsesregelverket ikke sikrer at ulike typer driftsoperatører skal være representert. Dagens anbudsregime gjør det nesten umulig å drive mottak for frivillige organisasjoner. Det må gis rom og settes av økonomisk ressurser slik at frivillige organisasjoner kan operere innenfor mottakssystemet med den frivillige innsats og det samfunnsoppdrag som gir samfunnet mye tilbake. Retningslinjer for konkurranseutsetting må i tillegg vektlegge anstendige lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte.
- Videre må det åpnes for større langsiktighet i driften av det enkelte mottak for å sikre stabilitet og oppbygging av kompetanse, med lengre driftskontrakter. For brorparten av mottakene bør kontraktene ikke være oppsigelige i kontraktperioden. Det bør beregnes en større generell ekstrapasitet i mottak, slik at systemet bedre kan absorbere de stadige svingningene i ankomstene, samtidig som stabilitet og kompetanse opprettholdes.

15. Driftsoperatørene

15.5. Særtrekk ved de ulike typer driftsoperatører

Som den eneste humanitære organisasjonen som er mottaksoperatør ønsker vi å peke på et vesentlig og uheldig utviklingstrekk. Norsk Folkehjelp er bekymret over at de humanitære organisasjonene får en mindre og mindre rolle i dette arbeidet. Selv om utvalget har gjennomgått de ulike driftsoperatørenes potensielle fortrinn og pekt på at det nødvendigvis ikke er slik at alle driftsoperatører er i stand til å utvikle sine fortrinn ønsker vi å rette fokus på hvorfor det er viktig at ideelle organisasjoner bør være en sentral aktør. Nøkkelord er

frivillighet, medlemmer og samfunnsansvar, samtidig som et eventuelt overskudd brukes til prosjekt- og metodeutvikling og politisk påvirkningsarbeid. Dette bidrar til å styrke det generelle asyl og integreringsarbeidet i Norge, samtidig som ulike organisasjoner har bidratt til en faglig utvikling av feltet. Det bidrar også til å gi en folkelig forankring på driften som både gir legitimitet og skaper engasjement.

Norsk Folkehjelp har gjennom 20 år bidratt positivt faglig for å styrke tilbudet til beboere i mottak. Vi har blant annet utviklet føringer for arbeid med psykisk og somatisk helse i mottaksdriften, satt fokus på kompetansekrav og vært en forkjemper for norskundervisning for beboere. Vi har foreslått konsepter som har bidratt til utviklingen av forsterkede avdelinger og basismottak. Vi nevner også sikkerhet for utsatte grupper, lengeventende barnefamilier, miljøarbeiderrollen og taushetsplikten som saker Norsk Folkehjelp har jobbet for. Mange av disse sakene er i dag naturlige deler av mottaksdriften, mens andre av sakene fortsatt er under vurdering. Uansett mener Norsk Folkehjelp at dette arbeidet har bidratt vesentlig til en mer faglig og profesjonell mottaksdrift i Norge.

Det er ikke tvil om at det i løpet av 20 år har skjedd en betydelig privatisering av mottaksdrift i Norge. Det har vært liten diskusjon om denne privatiseringen, noe som igjen trolig har sammenheng med at tilbudet til asylsøkere i liten grad har vært sett på som en del av velferdspolitikken. Som en del av lov om offentlige anskaffelser med et rigid regelverk hvor man ikke skiller mellom ideelle, kommunale og kommersielle aktører kan det ofte være vanskelig for organisasjoner å nå frem. Systemet legger opp til kjøp og salg av tjenester og er altså ikke tuftet på samarbeid. Etter utvalgets oppfatning er det altså en verdi i seg selv å ha ulike driftsoperatører (ref tredelingen). Som NOUen viser er dette inne i en negativ spiral. Spørsmålet blir da om det er tilstrekkelig «beskyttelse» av organisasjoner og kommuner innenfor dagens system. Erfaringen viser at deres andel øker under nedbygging, men ikke under oppbygging.

Norsk Folkehjelp støtter utvalgets konklusjoner og mener at det er viktig at man tilrettelegger slik at de ideelle driftsoperatører (non profit) kan fortsette å utvikle seg og være en pådriver innenfor feltet. Mange etterlyser organisasjoners rolle i dette og mener vi har mye å bidra med. Det er vi enige i, men med mindre det settes av tilstrekkelige ressurser gir det lite mening i å være på et marked hvor vi kun skal konkurrere med kommersielle aktører.

17. Basismottak

Det er hevet over tvil at ethvert mottakssystem må ha betydelig fleksibilitet, avhengig av ankomsttallene. Desto viktigere er det at systemet er bygget på et mer stabilt fundament. Den beste måten å gjøre dette på, er å etablere et mottakssystem med en del kompetansemottak/basismottak med langvarige kontrakter. Disse kompetansemottakene kan spesielt fungere som en ressurs ved opprettelsen av nye mottak.

- Norsk Folkehjelp støtter utvalgets anbefalinger der basismottakene gis langsiktige avtaler på 5-6 år, og der de har et særskilt mandat til å videreutvikle og formidle kompetanse. Norsk Folkehjelp mener at «Basismottak» med mer langsiktige kontrakter og lengre oppsigelsestid bør være hjørnesteinen i et mottakssystem.

- Norsk Folkehjelp mener det skal være mulig å etablere rammeavtaler innenfor mottaksdriften hvor flere mottak legges inn under samme avtale.

18. Bemanning, kompetanse, roller

18.4.5 Om de mottaksansattes taushetsplikt

I diskusjonene rundt de mottaksansattes rolle har spørsmålet om taushetsplikt vært sentralt. Fra utlendingsmyndighetene har tre overordnede hensyn gjort seg gjeldende: Vern om asylinstituttet, kampen mot organisert kriminalitet og oppsporing av foreldre til mindreårige. Utvalget beskriver en utvikling der mottakssystemet i økende grad er under et stadig økende press som verktøy i innvandringsreguleringen (pkt 18.4.6;149). I dette perspektivet mener vi at det å gjøre mottaksansatte til informanter i asylsaksbehandlingen både griper inn i asylsøkerens privatliv, og bidrar til å uthule rollen til mottakene som primært skal bidra til å være trygge steder mens asylsaken behandles.

Utvalget har også vurdert Justisdepartementet forslag fra 2010 om endring i regelverket ovenfor personer med ulovlig opphold som begår straffbare handlinger. Utvalget påpeker flere uklarheter ved forslaget. Blant annet går det ikke frem om slike personer skal være på ordinære mottak og hvilken rolle de mottaksansatte skal ha.

- Norsk Folkehjelp støtter utvalget i deres vurdering av at asylsøkerens rettsikkerhet og behov for et privatliv uten overvåking må veie tyngre enn myndighetens behov for innhenting av opplysninger. Det er helt avgjørende for Norsk Folkehjelp at beboere på våre mottak opplever at de har den nødvendige friheten og tilliten til de ansatte som trengs for å opprettholde et privatliv. Norsk Folkehjelp har tidligere krevd at taushetsplikten for mottaksansatte også skal gjelde ovenfor utlendingsmyndighetene, og er glad for at utvalget inntar samme standpunkt.

19. Tilsyn

Norsk Folkehjelp gir sin tilslutning til at tilsynsansvaret legges til Fylkesmannen.

21.9 Privat innkvartering

Norsk Folkehjelp støtter utvalget og mener at det bør innføres en ordning om at asylsøkere som velger å bo hos familie/venner i venteperioden får beholde godtgjørelsen, forutsatt fast kontakt med mottaket/UDI. Deltakelse på norskopplæringen og mottakets informasjonsprogram må være en forutsetning. Vi mener imidlertid at utvalget foreslår en for snever avgrensning når det gjelder at de må bosette seg i samme kommune. Vi minner om at flere kommuner i Norge er små og at det da vil være et lite hensiktsmessig krav. Mellom kommunesentrum i Rælingen og Skedsmo er det for eksempel kun 5 km. Vi mener videre at det er viktig at familier også skal kunne benytte seg av en slik mulighet.

Del IV. Mottakets innhold

Tjenestetilbudet skal legge til rette for rask bosetting, integrering og inkludering hvis søknaden innvilges. Inkluderingsarbeidet må begynne allerede i mottak. Asylsøkere har blitt brutalt revet ut av det livet de levde, og har et sterkt behov for å gjenopprette størst mulig normalitet i livet. Den tiden man venter på svar på asylsøknaden er imidlertid ofte preget av ekstrem passivitet og også sosial isolasjon. At norske myndigheter så langt ikke prioriterer å bruke denne fasen mer konstruktivt, innebærer at Norge mislykkes med en viktig oppgave, nemlig å sikre en best mulig overgang fra flukttilværelsen til en ny normaltilværelse.

22. Innkvartering av asylsøkere

Boforholdene på mottakene er en av de viktigste faktorene som påvirker beboerens opplevelse av livet på mottak. Tidligere har manglende rammer ført til en svært ulik standard og ikke minst praktiseringen av standardene. Et anbudssystem med manglende kvalitetsstandarder åpner for at rent kommersielle hensyn kan gå på bekostning av de humanitære. Det blir blant annet akseptabelt å presse ned lønnskostnadene for å vinne et anbud på bekostning av stabens stabilitet og kompetanse. Mangelen på skikkelige minstestandarder innebærer også at mottak står fritt til å prioritere lønnsomhet heller enn eksempelvis forsvarlig omfang på bruken av tolketjenester eller kvaliteten på tilbudet til barn.

Fokuset på minstestandarder er både et ønske om å standardisere og heve standardene som for mange oppleves lite tilfredsstillende. På dette feltet mener Norsk Folkehjelp at en velferdslogikk bør legges til grunn. Individet skal så langt som mulig gjøres istand til å ta kontroll på sin egen hverdag. Muligheten til å bo privat uten å miste ytelser, vil være en endring i retningen av et slikt perspektiv (se 21.9).

- Norsk Folkehjelp mener myndighetene må utarbeide spesifiserte normer for minstestandarder i lovs form både når det gjelder fysiske boforhold, inkl. areal pr beboer/familie, bemanning (ansatte per beboer), arbeidstid og oppfølgingstiltak, samt aktivitetstilbud for den enkelte.
- Enslige asylsøkere bør sikres enerom etter 1 års botid, uavhengig av oppholdsstatus. Her bør det også kunne tilbys enerom til beboere ved behov uavhengig av botid.

23. Beboermedvirkning:

Utvalget problematiserer begrensningene for påvirkningsmuligheter og praktisk deltakelse i mottaksarbeidet. Diskusjoner rundt hva som kan regnes som deltakelse i de obligatoriske oppgavene og hva som er ekstraordinære oppgaver er sentrale her. Det samme er hva som kan kvalifisere til belønning eller trekk i ytelser.

- Norsk Folkehjelp støtter utvalgets forslag om innføringen av et belønningssystem av arbeidsoppgaver av et visst omfang og varighet. Vi er derimot mot modellen som tilsier en senkning av basisutbetalingen. Derimot kan en modell der trekk av basis legges i en pott som kan fordeles være noe som det kan bygges videre på.

26. Sårbare grupper/Barn

Det er et grunnleggende prinsipp og utgangspunkt for Norsk Folkehjelps arbeid at alle barn blir behandlet likt. Vi mener dermed at alle asylsøkerbarn skal omfattes av det samme skole- og barnehage tilbudet som andre barn.

- Vi støtter utvalgets anbefalinger om at regjeringen fremmer forslag om rett til barnehage for asylsøkerbarn, ovenfor Stortinget, og inkluderer kostnadene som knytter seg til dette i budsjettforslaget. Videre støtter vi også utvalgets flertall i påvente av retten til barnehageplass, at gjeldene ordning med tilskudd til barnehageplass utvides til å gjelde to-tre åringer.

27. Bo- omsorgstilbud for enslige mindreårige

Utvalget har skrevet omfattende om enslige mindreåriges situasjon og omsorgsbehov. Norsk Folkehjelps tilknytning til denne gruppen er spesielt gjennom vergearbeidet. Som utvalget påpeker er voksne tilknytningspersoner helt avgjørende for barnas utvikling og tilpasningsevne. Samtidig er mangel på kontinuitet i denne kontakten noe som bekymrer disse barna. Vergens rolle er sentral i relasjonen til de enslige mindreårige. Vi ser imidlertid svært kritisk på konsekvensene av hvordan systemet rundt barna administreres.

Vi ønsker å understreke det kritiske ved at enslig mindreårige asylsøkere ofte flyttes fra kommune til kommune. I dagens ordning kan det ta lang tid fra barnet ankommer kommunen til verge oppnevnes. Bosetting av enslig mindreårige forutsetter et kompetent og tilpasset apparat i kommunene slik at de er klare til å ta imot barna. Dette bør også innebære en base med kompetente verger. I dag er det kun i transittfasen for barn mellom 15 – 18 år at alle barna får verger og at obligatorisk og systematisk opplæring blir gitt. Denne tilfeldigheten er svært bekymringsfull, da enslige mindreårige asylsøkere er en spesielt sårbar gruppe med sammensatt problematikk i forhold til språk, helse, sosiale ferdigheter i ny kulturell kontekst, i tillegg til at de er alene i et fremmed land.

Norsk Folkehjelp ser positivt på den brede omtalen av opplæring for verger i “Forskrift til ny vergemålslov” som i våres var ute til høring. Vi mener imidlertid at forslaget vil gi Fylkesmannen for stort rom til selv å velge type opplæring, hvem som skal ha opplæring og hvordan opplæringen gjennomføres. Eksempelvis får advokater gjerne ikke opplæring, mens vedkommende advokat ikke nødvendigvis har god kunnskap om hvilke grunnleggende behov og rettigheter en enslig mindreårig asylsøker har.

- Norsk Folkehjelp mener at alle barn uten unntak må få en verge ved bosetting i kommunen. Det må bli obligatorisk at alle som blir verger for enslig mindreårige asylsøkere må gjennomføre et standardisert nasjonalt kurs. Innholdet i opplæringen må være godt pedagogisk tilrettelagt og utviklet i nært samarbeid med personer som har lang erfaring og gode kunnskaper innen vergearbeid for enslig mindreårige asylsøkere. Vergene vil også ha behov for oppdatering og oppfølging innen forvaltningssystemet og

temaer relatert direkte til denne gruppen.

- Omsorg for asylsøkerbarn mellom 15 og 18 år overføres fra utlendingsforvaltningen til barnevernet. Barn er barn uansett hvor de kommer fra, og asylsøkerbarn har krav på akkurat den samme omsorgen som norske barn. Norsk Folkehjelp mener at det viktigste er at barn mellom 15 og 18 år får styrket botilbudet både kvantitativt (flere ansatte) og kvalitativt (økt kompetanse blant de ansatte).

29. Aktivitet i og utenfor mottak

Passivitet og isolasjon er trolig de største utfordringene for en vellykket mottakspolitikk.

Dette er dokumentert i Norsk Folkehjelps rapport *Avmakt og mestring* (2003):

”Mottaksansatte forteller om ressurssterke personer som etter en tid på mottaket er ugjenkjennelige. For mange blir meningsløsheten og ventetiden på mottaket overveldende.”

Som driftsoperatør ser vi også at botid på mottaket er en avgjørende faktor for å vurdere både bostandard og aktivitet. Utvalget viser til Stortingsmelding 17 (2000-2001) der standarden i mottak ikke er tiltenkt botid over 1 år. Når botiden i mange tilfeller er lengre, er det et betydelig gap mellom denne og det som tilbys.

Vi er enige i utvalgets klare standpunkt på denne saken, og mener at mottakstilbud som bidrar til sosial marginalisering er et uakseptabelt virkemiddel i asylpolitikken. Det er derfor helt nødvendig at den nye og langt strengere praksisen for midlertidig arbeidstillatelse som ble innført i 2009 avvikles.

- Norsk Folkehjelp støtter utvalget og mener at alle asylsøkere hvor det ikke er alvorlig tvil om identiteten bør ha adgang til å arbeide i venteperioden, slik tilfellet var fram til 2009. Vi mener at innstramningen på dette feltet er et alvorlig tilbakeskritt, både med tanke på den enkelte asylsøkers livssituasjon i ventetiden, forberedelse til en eventuell retur eller integreringen i Norge.
- For å raskest mulig benytte oss av kompetansen til den enkelte asylsøker og for å sørge for en mest mulig effektiv integrering på sikt anbefaler Norsk Folkehjelp at det tilrettelegges for å gi asylsøkere meningsfylt opphold med opplæring og arbeidsmuligheter fra dag én.

Eksempel på kartlegging av asylsøkers real og formal kompetanse i starten av oppholdet på mottaket.

Norsk Folkehjelp har med støtte fra Extrastiftelsen Helse og rehabilitering startet et prosjekt som heter “Se kompetansen min”, som fokuserer på nettopp dette. Pilotprosjektet ved Veumaleen asylmottak i Fredrikstad har etablert kontakt med kommunens arbeidsmarked, slik at asylsøkere kan komme ut i arbeidstreningstiltak som matcher deres kompetanse. Tilbudet om arbeidstrening gis beboere i 3 til 6 mnd. Dette er en god måte å lære om det norske arbeidslivet på. Aktivitetene øker også asylsøkers opplevelse av å bidra. I tillegg får de fine erfaringer med seg ved eventuell retur til hjemlandet. Det vil også være svært nyttig for arbeidsgivere som på denne måten blir bedre kjent med nyankomne flyktninger og deres kompetanse. Vi mener tiltaket dermed bidrar til å redusere hindringer som vi ser i det norske arbeidsmarkedet. Dessverre kan dette tilbudet kun gis til personer med arbeidstillatelse.

- Vi mener at tilbudet om norskundervisning for voksne asylsøkere i mottak økes fra dagens 250 timer til 500 timer. Det bør også være mulig å 'fryse timene' slik at det er faktiske deltatte timer som gjelder. Timer som beboeren ikke deltar på skal ikke telles.
- Vi mener at det er viktig med ekstra midler til økt aktivitet for barn. God aktivitet forebygger og hindrer passivitet og psykiske lidelser.
- Et annet viktig tiltak for å unngå passivisering, er å øke kontakten mellom asylsøkerne i mottakene og lokalsamfunnet. En viktig del av asylsøkernes livskvalitet defineres av kontakten med menneskene som bor i nærheten. Hvert mottak kan eksempelvis få en samfunnskontakt som kan organisere ulike former for tiltak, der asylsøkere deltar på frivillig basis.
- Norsk Folkehjelp ønsker å styrke det frivillige arbeidet rundt mottakene. Frivillighetsarbeid må imidlertid koordineres og følges opp, og er dermed avhengig av økonomiske rammebetingelser. Trang økonomi vanskeliggjør en slik koordinering og oppfølging.

Vi håper at ovenstående betraktninger blir tatt til etterretning i det videre arbeidet med utformingen av en helhetlig og human asylpolitikk.

Med vennlig hilsen
Norsk Folkehjelp

Liv Tørres
Generalsekretær